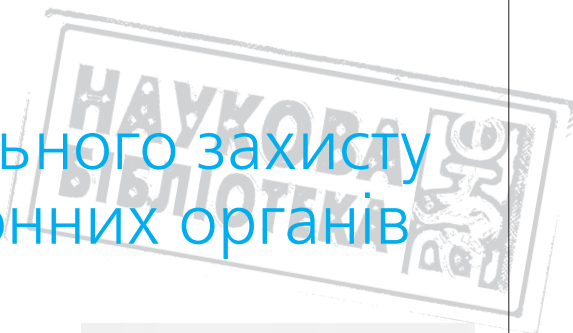

Загальний аналіз соціального захисту працівників правоохоронних органів

Анатолій СУББОТ,
професор кафедри
спеціальних дисциплін
та організації професійної
підготовки
Національного університету
державної
податкової служби України,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Лариса КОЗАК,
магістр
Національного університету
державної податкової служби
України

Сьогодні одним із найважливіших показників розвитку демократії в будь-якій державі є захищеність її громадян. Саме тому вагомим значення набувають питання створення дієвих гарантій забезпечення соціального захисту для певних категорій населення, які найбільше потребують підтримки з боку держави.

Торкаючись цього питання, не можна залишити осторонь проблему соціального захисту співробітників правоохоронних органів, адже виконання покладених на них обов'язків у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів громадян певною мірою залежить від рівня захищеності їх самих [12].

Конституція України в ст. 3, відповідно до Загальної декларації прав і свобод людини, закріпила положення, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Основний Закон містить як загальні гарантії здійснення прав людини, так і безпосередні гарантії здійснення права громадян на соціальний захист [1]. До статей, котрі безпосередньо стосуються соціального захисту, належать такі: право на соціальний захист громадян України, які перебувають на службі в Збройних Силах України та інших військових і правоохоронних формуваннях, а також членів їхніх сімей (ст. 17); право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло (ст. 48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49).

Слід зазначити, що поняття «соціальний захист» є одним із найдискусійніших питань права соціального забезпечення. Його досліджували за різних часів такі вчені, як: В. Андрєєв, В. Аралов, К. Батигін, Н. Болотіна, Ж. Горбачова, І. Гушчін, Л. Забелін, М. Захаров, Р. Іванова, А. Левшин, Е. Мачульська, К. Мельник, М. Полупанов, С. Прилипка, І. Сирота, Н. Стаховська, Б. Сташків, В. Тарасова, Е. Тучкова, Я. Фогель, О. Чутчева, В. Шайхатдинов, О. Синівська, М. Бойко.

Відсутність у вітчизняному законодавстві тлумачення поняття «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» зумовлює потребу подальшої дискусії щодо цієї проблеми.

Так, В. Шайхатдинов вважає, що поняття «соціальний захист» охоплює діяльність держави й органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств зі створення сприятливого для людини навколишнього середовища, охорони материнства і дитинства, надання допомоги родині, охорони здоров'я громадян, професійної підготовки громадян, забезпечення зайнятості населення, охорони праці, регулювання заробітної плати і доходів населення, забезпечення громадян житлом, матеріального забезпечення й обслуговування непрацездатних та інших громадян, що потребують соціальної підтримки. Соціальний захист є практичною діяльністю з реалізації основних напрямів соціальної політики держави [2, с. 5].

Під соціальним захистом М. Бойко розуміє безоплатне (безеквівалентне) або на пільгових умовах матеріальне забезпечення та обслуговування громадян, котрі цього потребують, у випадках, передбачених законодавством, за рахунок соціального страхування та виплат із державного й місцевих бюджетів [3, с. 10].

На думку І. Сироти, соціальний захист належить до функцій держави та означає комплекс заходів матеріальної підтримки непрацездатних, найменш захищених громадян [4, с. 10].

О. Чутчева вказує, що соціальний захист, як самостійний правовий інститут, поєднує відособлену групу юридичних норм, що регулюють суспільні відносини, які характеризують прагнення суспільства відгородити своїх членів від загрози неможливості задоволення потреб, визнаних ним основними й важливими з метою забезпечення стійкого розвитку всього суспільства [5, с. 16].

К. Мельник під соціальним захистом розуміє діяльність держави щодо встановлення та реалізації гарантій соціально-економічних і соціально-культурних

прав, що спрямовано на забезпечення процесу формування та розвитку професійних якостей і задоволення матеріальних та моральних потреб громадян у відповідності з тим соціально-правовим статусом, який вони мають у суспільстві [6, с. 98].

Проаналізувавши цю низку визначень, ми можемо стверджувати, що під терміном «соціальний захист» слід розуміти систему цілеспрямованих заходів, передбачених спеціальними нормативно-правовими актами, які здійснюються державою (її окремими вповноваженими на те органами) з метою забезпечення обов'язкових мінімальних, але достатніх умов, що гарантуватимуть подальше гідне життя людини і громадянина. При цьому працевдатному населенню мають створюватися відповідні умови для поліпшення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску, а непрацевдатним та соціально вразливим верствам працевдатного населення – надаватися гарантії в користуванні суспільними благами, що існують у державі й передбачені Конституцією України.

Отже, Конституція України є ключовою для розуміння змісту соціального захисту й, будучи Основним Законом щодо забезпечення життєдіяльності держави та суспільства, поширює свою дію й на працівників правоохоронних органів, які належать до системи державних службовців та отримують заробітну плату (грошове утримання) з джерел державного бюджету.

В усьому світі на соціальний захист співробітників правоохоронних органів звертають особливу увагу, адже їхня професійна діяльність досить часто пов'язана з неабиякою небезпекою та високим рівнем ризику.

Важко не погодитись із думкою про те, що важливою ознакою статусу будь-якої соціальної групи в суспільстві є її матеріальне становище [7, с. 320]. Фінансування правоохоронних органів покликане насамперед забезпечити належний соціальний статус їхніх працівників. Одна з головних вимог персоналу правоохоронних органів – належне грошове утримання та забезпечення іншими матеріальними благами. За результатами досліджень західних фахівців, які вивчали механізм стимулювання професійної діяльності працівників правоохоронних органів, найпривабливішим для них видом стимулювання є грошове винагородження [8, с. 47]. Справді, заробітна плата (грошове утримання) – основне джерело доходів правоохоронців, тому її розмір є таким важливим. Але ж чи досягається така мета на сучасному етапі? На нашу думку, теперішнє грошове утримання не тільки не сприяє досягненню цієї мети, а й призводить до зниження зацікавленості правоохоронців у результатах своєї праці, до перегляду ставлення до служби, що, зокрема, проявляється або у звільненні з правоохоронних органів, або в пошуках і використанні незаконних шляхів для задоволення особистих потреб. Це становить реальну небезпеку, адже сталість правоохоронних органів (як і будь-якої державної організації) є можливою лише в разі зацікавленості їхніх працівників у службі саме в цій складовій механізмі державного апарату.

Одним із напрямів соціального захисту працівників правоохоронних органів є житлове забезпечення. Конституція України закріплює право громадян, які потребують соціального захисту, на житло, що надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ст. 47). Житлова політика стосовно певної категорії працівників правоохоронних органів знайшла своє відтворення в Законі України «Про міліцію» [9, с. 22]. Відповідно до положення статті цього закону, працівники міліції мають пільги під час розподілу житла, житлова площа надається їм у першочерговому порядку, але водночас їм фактично не надають переваги перед іншими категоріями громадян України, які мають право на першочергове отримання житла, житлове законодавство останніх років переважане оціночними поняттями «першочергові пільги», які, не будучи конкретизованими

й забезпеченими відповідними юридичними гарантіями, втрачають своє соціальне значення. Сформульована в такий спосіб норма ст. 22 Закону України «Про міліцію» на практиці виявляється малоєфективною.

Розгляньмо інші соціальні гарантії, зокрема пов'язані з правом на соціальне забезпечення працівника правоохоронних органів, а також з правом на захист членів його сім'ї. Сюди можна віднести передбачені законодавством одноразові виплати і збереження за сім'єю загиблого працівника права на одержання житлової площі, до того ж у позачерговому порядку, компенсаційні виплати, передбачені як Законом України «Про міліцію» [9, с. 23], так і іншими нормативними актами, зокрема Указом Президента України «Про деякі заходи щодо державної підтримки сімей з неповнолітніми дітьми працівників органів внутрішніх справ, які загинули під час виконання службових обов'язків» [10]. Указом передбачено цілу низку заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту вказаної категорії сімей та дітей з цих сімей. Але незважаючи на важливість зазначених заходів, вони мають переважно рекомендаційний характер, бо обов'язковість їх виконання нічим не підкріплюється, що в результаті зводить нанівець зусилля законодавця в цьому напрямі.

Орієнтація на розв'язання зазначених проблем важлива для будь-якої категорії громадян. Відмінність полягає в тому, що у громадській сфері повинні забезпечуватися умови для задоволення потреб громадян, а будучи вони реалізовані чи ні, справа самих громадян. На державній службі в правоохоронних органах інше становище: умови реалізації потреб правоохоронців забезпечуються державою, нею ж регламентуються й відповідні правові механізми.

Розв'язуючи цю проблему, необхідно звернутися до досвіду західноєвропейських держав, де правоохоронці мають реальні грошові надбавки, пов'язані з особливим характером виконуваних ними функцій, стажем роботи, сімейним станом, а також компенсації за неоднакову вартість життя в різних регіонах країни. У таких державах, як Велика Британія, Швеція, Швейцарія, для співробітників, котрі виконують свої функції здебільшого за місцем проживання, заробітна плата визначається з огляду на чисельність населення, що проживає на території обслуговування. У Франції, Німеччині, Швеції, Норвегії, Данії правоохоронцям надають безкоштовне або частково оплачене із державного чи муніципального бюджету житло і медичну допомогу. Після досягнення 50-річного віку у Великій Британії та Швейцарії й 60-річного віку у Франції та Німеччині правоохоронці мають право на пенсію, розмір якої залежить від останньої заробітної плати і стажу служби. У Великій Британії та Франції пенсія зазвичай дорівнює половині окладу при виході на пенсію 25 років і двом третім окладу за вислуги не менше 30 років. Правоохоронці також отримують медичні пільги, юридичну допомогу, які сплачуються з міського бюджету, про що складається відповідний трудовий договір [11, с. 36].

Підсумовуючи, хочеться наголосити, що вкрай необхідним є розроблення нового механізму реалізації соціальних прав та гарантій співробітників правоохоронних органів із використанням економічних і юридичних засобів. Так, для реалізації права особового складу правоохоронних органів на належний життєвий рівень необхідно вжити заходів з покращення та оптимізації оплати праці в правоохоронній системі (встановити справедливий, відповідний трудовим затратам рівень оплати праці, провести реформування структури грошового забезпечення персоналу правоохоронних органів тощо). Окрім цього, доцільно розробити зміни до законодавства з урахуванням досвіду міжнародних принципів та стандартів у сфері соціального захисту й матеріально-правового забезпечення співробітників правоохоронних органів. Адже, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, що регламентують матеріальне забезпечення, надання пільг, допомо-

ги, турботу про працівників правоохоронних органів і членів їхніх сімей, не можна не звернути уваги на їх декларативність та необов'язковість значної частини відповідних документів. Отже, треба вилучити із законодавства, що регламентує соціально-правовий захист співробітників правоохоронних органів, усі незреалізовані норми. Крім того, важливо створити дієвий механізм соціального забезпечення правоохоронців, передбачивши відповідальність за невиконання встановлених нормативно-правовими актами заходів реалізації економічних та соціальних прав співробітників правоохоронних органів України.

Джерела

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (з наступними змінами).
2. Шайхатдинов В. Ш. Право социального обеспечения России. — Екатеринбург, 1996. — 198 с.
3. Бойко М. Д. Право социального забезпечення в Україні: Навч. посібн. / М.Д. Бойко. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Атіка, 2006. — 356 с.
4. Сирота І. М. Право социального обеспечения в Украине. — Х.: Одиссей, 2004. — 384 с.
5. Чутчева О. Правове регулювання соціального захисту громадян України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2003. — 19 с.

6. Мельник К. Ю. Проблеми соціального захисту працівників органів внутрішніх справ // Право і безпека. — 2002. — № 2. — С. 97—101.

7. Сиявська О. Ю. Проблеми правового захисту працівників органів внутрішніх справ як суб'єктів правоохоронної діяльності // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — 2004. — Вип. 25. — С. 317—327.

8. Матюхіна Н. П. Сучасні проблеми управління персоналом органів внутрішніх справ України: Наук.-практ. посібн. / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. — Х.: Державне спеціалізоване вид-во «Основа», 2002. — 126 с.

9. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // ВВР УРСР. — 1991. — № 4. — Ст. 20 (з наступними змінами).

10. Про деякі заходи щодо державної підтримки сімей з неповнолітніми дітьми працівників органів внутрішніх справ, які загинули під час виконання службових обов'язків: Указ Президента України від 17 березня 1998 р. № 197/98 // Законодавство України про пільги громадянам. Пільги. Переваги. Гарантії. Компенсації: 36 норм. актів / Упор. Я. М. Гутарін. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — С. 377—378.

11. Губанов А. В. Полиция государств Западной Европы: основные черты организации и деятельности. — М., 1990. — 63 с.

12. Демський О., Сищук О., Білокопитов М. Голодна жербрачка міліція справді небезпечна для суспільства // Віче. — 2011. — № 21. — С. 22—24.

Неолібералізм, що з тріском провалився

Михайло ШВАЙКА,
народний депутат України Верховної Ради І скликання,
директор Науково-дослідного інституту
економічних і гуманітарних наук
Київського міжнародного університету,
доктор економічних наук, професор, академік

Досі не вщухають пристрасті щодо шляхів розвитку України. Багато критиків причиною наших невдач вважають відсутність ефективних програм державного будівництва. Дехто акцентує увагу на відсутності кваліфікованих кадрів.

На мою думку, помилка полягає в тому, що Україна сліпо йшла шляхом нав'язаних руйнівних реформ, зорієнтованих на ринкову саморегуляцію, що не припустила організаційної ролі держави.

Цим згубним курсом, нав'язаним нам високорозвченими країнами, що не бажать бачити Україну серед потужних конкурентів, а тільки сировинним придатком, зуміли скористатись у процесі нагромадження первісного власного капіталу олігархи й корупціонери, а також

антиукраїнські сили, головним завданням яких є недопущення здобуття Україною справжньої незалежності.

До речі, країни, котрі вимагали від нас цілковитого невтручання держави у внутрішнє економічне життя, регулювання економіки ринковою стихією, реалізації принципів Вашингтонського консенсусу, сьогодні самі переживають важкі часи. Так званий неолібералізм, який проявлявся у фінансово-економічному бумі, викликаному наповненням глобальної економіки дутими вартостями й «дурними» грошми, із тріском провалився.

Ще в період гострої боротьби за незалежність України представники Народного Руху підготували програму державного будівництва, яка згодом стала загально-